„MERIDIANUL SÂNGELUI” ȘI UNIVERSALITATEA VIOLENȚEI

Autor: Petru Emmanuel Mihai | 31 august 2022

În filosofia lui Aristotel, violența este forța exercitată împotriva naturii esențiale a lucurilor, împotriva substanței lor. Noi știm că Aristotel a fost promotorul unui sistem filosofic numit *esențialism*, care implică existența *a priori* a unei esențe, a unei substanțe (în limbajul modern, i s-ar spune natură, deși noi nu suntem de acord cu folosirea naturii ca termen interșanjabil pentru esență, nu în contextul acestei analize și nici în oricare alt context), aflată sub imperiul entropiei, deci putându-se considera că dispune de o finalitate. Orice mișcare, orice transfomare, orice devenire care se circumscrie în teleologia acelei finalități este în acord cu esența acelui lucru. Astfel, pentru Aristotel, violența este o contra-esență, pentru că împiedică *devenirea* a ceva sau o deturnează. Cormac McCarthy, în cadrul romanului *Meridianul Sângelui*, publicat în 1985, lansează întrebarea: Ce se întâmplă dacă violența dispune, în fapt, de o substanță proprie?

Teologia creștină nu operează în parametri dualiști: nu vorbim de o perpetuare a unui maniheism care a suferit transmutații în vreun moment istoric; pentru un creștin, răul nu are o dimenisune ontologică, el nu e un antagonist al binelui pentru că el, răul, nu există. Asta nu înseamnă că nu există adepți ai răului, în lumea profană, și reprezentări meta-mitologizante ale răului în sfera metafizicului. Ne e suficient să ne amintim de Lucifer și toți ceilalți demoni și cu suficientă atenție putem observa că răul îl precede pe Lucifer; el a devenit mândru, deci forma aceasta specifică de manifestare a răului a avut prilejul de a se manifesta *prin* Lucifer, putința de a întoarce spatele lui Dumnezeu existând dinaintea lui. Același lucru e valabil și pentru Holden: violența nu trebuia manifestată în și prin Holden ca membrii bandei să fie violenți, dar cu siguranță el, ca reprezentant al violenței, a fost un factor catalizator și direcționant al acțiunilor colective ale personajelor. Conform lui Vladimir Lossky, răul este o absență, o rană sfâșiată în trupul Binelui, care este exprimat și împlinit prin Logos. Putem compara în aceeași manieră atitudinea lui Aristotel: violența nu este o contra-esență, ci o lipsă de esență care atentează asupra esenței sau a ceva ce dispune de esență. Însă McCarthy propune o perspectivă dualistă. Violența este de sine stătătoare, are o dimensiune

ontologică, ba chiar și un avatar sau o încarnare a ei – Judge Holden. Noi credem că această formă de dualism se aseamănă cu dualismul zoroastrian, în care Ahriman (manifestarea răului) este o energie creată din Zurvan, la fel cum Ahura Mazda este o energie creată (și reprezintă binele); ambele entități divine sunt fețe ale aceleiași monede, indetașabile și aparținând unui cumul plenar de proprietăți care alcătuiesc suma posibilelor experiențe umane.

În condițiile acestea se naște întrebarea: este pentru autor violența rea? Pe de o parte, nu sunt vreodată lansate judecăți de valoare, violența este tratată ca un dat inevitabil, ca o parte inalienabilă a vieții, este deopotrivă un artizan al statelor și imperiilor, al caracterelor, și un prilej de unire între personaje, și un distrugător fără noimă al vieților și al altor forme de organizare socială. Violența este un *impetus* și un mecanism generator. Pe de altă parte, sunt frânturi de creștinism în poziția autorului: *vita est militia super terram*. Adagiul acesta pare să domine fiecare pas luat de protagonist, de Băiat, și, de altminteri, fiecare pas al fiecărui personaj. La nivel semantic, sintagma implică o relație de opoziție dintre viața de *aici* și o implicită viață de *acolo*. Viața pe Terra este grea, dar există un *undeva* unde nu e grea. Pentru păgâni, viața de *dincolo* este o continuare a vieții de *aici*, un fel de *contrapasso* cvasi-materialist, pentru că lumea materială reflectă lumea Divinului. Pentru creștin, lumea de *dincolo* **poate** fi mai bună (de dragul simplificării limbajului), cu condiția îndeplinirii teozei. Toate astea ar sugera că violența poate fi rea, pentru că îngreunează traiul și că există un loc unde ea este absentă, iar acel loc nu poate fi decât bun.

Până la urmă, teza susținută de roman constă în caracterul transgresiv, omniprezent și inevitabil al violenței. Violența se manifestă în toate straturile sociale, în toate religiile, nu cunoaște rasă, nu discriminează în funcție de inteligență sau forță, ea *este*. La nivel de suprafață, Băiatul, profund permeat de violență[1], este reprezentantul unei categorii sociale presupusă ca fiind inocentă, aceea a tinerilor copii, în cazul cărora, dacă ajung violenți, nu are o pondere substanța lor (sau natura căzută, pe filieră creștină), ci doar mediul. Carevasăzică, romanul se opune curentului de gândire umanist, care susține că omul se naște *tabula rasa*. Un lucru asemănător se poate spune și despre Tobin, fostul preot iezuit. Nu sunt oferite decât crâmpeie din trecutul personajului, dar nimic care să ateste vreo schimbare paradigmatică. Un cititor neatent l-ar considera un oponent al lui Judge Holden, o persoană care încă are în inimă bunătatea nativă a omului și capacitatea de a face bine inculcată de educația de iezuit, adică nu acționează *in extremis*. Drept vorbind, din perspectiva faptelor și a spiritului, Tobin este schizofrenic: participă fără remușcări la acte de barbarie inimaginabile, dar se opune lui Holden la nivel de principiu, considerând că faptele săvârșite de el sunt cu un scop, o luptă împotriva păgânilor, în vreme ce Holden acționează nediscriminatoriu. În orice caz, Tobin dovedește că și clericii pot fi la fel de nelegiuți precum Glanton, liderul *de jure* al găștii de vânători de scalpuri.

Toate aceste personaje trăiesc într-o lume cu susul în jos, într-o *verkherte Welt* (Sheehan 1981, 12), percepție justificabilă, dată fiind epoca. Și nu e de mirare. Vestul Sălbatic al anilor 1850, până la Războiul Civil American, a fost o perioadă unică în istoria omenirii, nicicând găsindu-se atâtea ingrediente laolaltă care să permită un climat social profund permeat de anarhie și instabilitate culturală și etnică. La nivel fundamental, Statele Unite din acea epocă facilitau aceste fenomene prin apoteozarea libertății, culmea, prin înrobirea oricărui imigrant cu visul libertății, un paradox care ducea atât la reala posibilitate a cuiva de a merge cu patru țăruși în Oregon spre a-și marca terenul pe care-l vedea ca fiind propice pornirii unei noi vieți, precum și la riscul de a fi scalpat de un trib de apași, care își vedeau ținuturile ancestrale invadate. Absența frontierelor propriu-zise, precum și reticența guvernului de a avea o armată și o forță care să ocrotească viața fiecărui cetățean (ocrotirea vieții cu orice preț ar fi fost o violare a libertății promise, o subminare față de sine însuși din partea statului) explică clocotul anarhic – dar care operează în baza unor parametri legali consacrați de stat – din țară, îndeosebi în regiunea Sudului, la care adăugăm și aspectul (în adevăratul sens, ca fenomen cu totul organic) multicultural, coexistența fragilă dintre triburi de indieni, sclavi negri, creoli francezi, evrei (Spiros, traficantul de arme), (foști) sclavi irlandezi[2], imigranți germani, imigrați englezi, ruși, norvegieni, mexicani, spanioli etc. Adăugăm diferitele confesiuni și denominațiuni religioase și înțelegem butoiul cu praf de pușcă din acea epocă. Până la urmă, așa cum SUA s-a format la nivel macro printr-un principiu al autodeterminării, detașându-se de Imperiul Britanic, la nivel micro, individul se fracturează de tărâmul de baștină, alegând ispita lansată de un tărâm sălbatic, care oferă posibilitatea emancipării, a unui început nou. Atât revoluția, cât și reacționarismul sunt forme de emancipare violente, prima, prin acțiuni nelegitime și nelegale dar care sfârșesc prin substituirea unei ordini de drept cu alta, care retroactiv va legitima revoluția[3]; a doua este o atitudine care fie dorește păstrarea unui *status quo*, fie este o atitudine prin care se dorește reîntoarcerea la o stare de fapt anterioară actualei forme de organizare socială, cum este în cazul romanului, unde lumea nu este structurată de așa natură încât să tolereze valorile sau înclinațiile unei minorități. Din moment ce emanciparea presupune violență, se cuvine să clasăm tipurile de violență pe care le-am identificat până acum, pentru o mai bună înțelegere a personajelor.

> 1. Violența coordonată, organizată și delimitată de reguli, de regulă războaiele sau duelurile. Este o violență cu caracter politic. De exemplu, conflictul dintre armata SUA și armata mexicană, luptă neîncetată, care se desfășoară constant în fundalul narațiunii. Am putea zice că are aproape un caracter formal, demistificat. Cicero are un discurs care nu a fost vreodată tradus în limba română, *Pentru Aulus Caecina*, pe care l-a susținut la începutul carierei sale. În cadrul discursului, este dezbătut uzul nelegal de violență de către Aebutius împotriva lui Caecina. Contextul este o formă de duel permis în Republica Romană, realizat de către războinici complet neînarmați, în cazul unor neînțelegeri funciare, îndeosebi când venea vorba

de stabilirea proprietarului unor terenuri. Problema este că Aebutius a venit la duel înarmat și înconjurat de susținători și l-a alungat pe Caecina, ducând la o dezbatere în plenul Senatului roman, unde s-a discutat nu doar pe marginea încălcării legii de către Aebutius ci chiar despre necesitatea instituției duelului în forma aceea. Cicero argumenta că forma aceea de duel nu duce la altceva decât la kraterocrație și că este o încălcare a valorilor republicane. De ce, până la urmă, un set de reguli aspre și aplicate, cu riscul sancțiunilor și al oprobriului public, care delimitează standardele duelurilor, sunt kraterocrație? Însăși ideea că e necesară legea ca să inhibe pornirile violente, de *might is right*, ilustrează că nu putea fi vorba de o domnie a forței. Holden lansează aceeași întrebare: există violență onorabilă? De ce un duel purtat între pugiliști are o valoare mai mare decât un asasinat cu pistolul?

2. Violența mitologizantă a grupului Glanton, care degenerează de la trupe paramilitare, atașate ca forțe anexe armatei americane, la o gașcă diversă de răufăcători, care ucid fără vreo noimă. Este atavică, primitivă, nu domnește un fundament în spatele ei, afară de *nevoia* de a fi înfăptuită, de dragul ei. Dar este organizată, la fel cum mișcările de rezistență, alcătuite *ad hoc*, sunt. Mișcările de gherilă s-ar potrivi categoriei.

3. Julius Evola considera că în culturile tradiționale, în grupurile etnice în care numitorii comuni erau spiritul, pământul și valorile religioase, violența este eroică. Există niște frontiere precise pentru care se luptă[4], am putea să spunem un *motiv*, un scop, prin care operatorul violent este elevat la rang de erou. Violența este privită ca o datorie, ca un mijloc. Să-l luăm de exemplu pe Ernst Jünger, pentru această categorie. Tipul acesta de violență este consacrată la nivel teoretic și de Ivan Ilyin[5] care, deși nu o vede ca fiind bună, o vede necesară și legitimă prin prisma unei atitudini reacționare la prezența răului, fie el un pericol existențial la adresa unui stat sau un atac asupra unor convingeri religioase. Joel Glanton a aderat la categoria asta, dar, în absența unui temei care să îl înrădăcineze profund, a degenerat în altă categorie.

4. Violența celui fără de frontiere, a nelegiuitului și a mercenarului; necontrolată, nu este ierarhizată în vreun fel. Aici se încadrează reacționarul, teroristul, soldatul încrâncenat care participă la o ultimă redută. În toiul săvârșirii acestei violențe, nu există un scop supraindividual. Există persoana și convingerile și atât. Aici se află Joel Glanton. În istoria noastră, trebuie amintit baronul Roman von Ungern-Sternberg[6] și războiul lui de gherilă împotriva forțelor bolșevice, purtat în stepele Mongoliei și în tundra siberiană, un conflict din care el și cazacii lui știau foarte bine că nu vor ieși teferi, dar au continuat lupta din rațiuni aproape eshatologice: apocalipsa a venit, iar Roșii sunt emisarii Răului.

5. Violența primitivă, atavizantă, privată de orice scop, de orice rațiune.

Violența ca scop în sine însuși. „Fiecare ideal este un pretext pentru a ucide. Ura este cel mai important lucru în lume”, zicea Rene Quinton[7], continuând: „În război omul nu mai este om, este doar un mascul. Războiul este iubire – bărbații se intoxică cu dragostea de a se sfâșia unii pe alții. Beția războiului e beția iubirii.” (Evola 2019, 43). Protagonistul aderă la cultul violenței creat de Holden, căci numai în el și prin el pornirile pătimașe pot fi exprimate prin semnele vitalității. Numai violența conferă viață pentru omul redus la animal.
6. Participantul ostil violenței, complicele nedoritor la barbarie. Erich Maria Remarque suprinde cel mai bine defetismul ridicat la rang de virtute în *Nimic nou pe frontul de vest*. Ideologia și convingerile sunt singurele motive pentru care o persoană poate să se implice în asemenea conflicte. Nimic nu rezidă înafara educației și mediului, nici măcar nobilul sălbatic, exceptând sălbăticia dobândită din împrejurări exterioare.

Drama personajelor constă în imposibilitatea dobândirii unui *mors triumphalis*, nu există valorile olimpienilor și, în contrapartidă, nici vreun prilej de a manifesta așa-numitul *devotio* roman, sacrificul suprem, deliberat. Momentul istoric, spațiul istoric, mozaicul cultural și social nu permite un alt tip de brutalitate decât cea fără de sens, incoerența spiritelor, incompatibilitatea fundamentală datorată diversității împiedică formarea unui colectiv care să aibă alt numitor comun decât cel al libertății anarhice, în cazul de față.

Firul care leagă destinele membrilor găștii este demonicul Judge Holden (sunt niște paralele clare trasate între el, când își ghidează oamenii la un vulcan inactiv, și Lucifer reprezentat în *Paradisul Pierdut*). Dar este mult prea ușor să îl calificăm pe Holden ca demonic. Este dincolo de asta. El este personificarea violenței: complet spân – o coală albă, pe care se poate picta portretul fiecărui aderent la promisiunile lui; carismatic – ademenitor, toate personajele s-au întâlnit la un moment dat cu el și au simțit o atracție inextricabilă; cult, poliglot, polimat – nu cunoaște vreo graniță culturală sau civilizațională, nici măcar limbile nu îi sunt o piedică; peste măsură de puternic, dar nu invulnerabil, la fel cum violența provoacă daune catastrofale, dar ea și vulnerabilizează. Tradiția iraniană include conceptul simbolic al figurii divine, Mithra, descrisă ca „războinicul ce nu doarme niciodată”, care luptă până la sfârșiturile veacurilor, până la venirea lui Saoshyant, Stăpânul Regatului de pe Urmă. O paralelă fericită, am zice noi.

Violența mitologizantă a lui McCarthy operează atât în extreme, cât și în spațiul dintre ele, deși, s-ar putea zice, violența în sine este o extremă. Noi nu credem să existe o contradicție dintre manifestul lui Holden din roman („asta e natura războiului, al cărui premiu este jocul și autoritatea și justificarea. Războiul este cea mai adevărată formă de divinare. Este un prilej de testare a voinței proprii și a voinței oponentului, ambele înscrise într-o voință mai mare, care îi leagă și care îi selectează la final. Războiul este jocul suprem pentru că este o forță ce unește întru existență. Războul este dumnezeu”) și versetul 37 din capitolul al doilea din *Bhagavad Gita*: „Ucis de tu vei fi, cerul vei

dobândi; de vei ieși biruitor, ferice pe pământ vei fi. Ridică-te așadar, o, Kaunteya, și pregătește-te de luptă!”[8]

NOTE

1. „He can neither read nor write and in him broods already a taste for mindless violence.” (McCarthy, 2021, p. 1) ↑
2. Cu mare măiestrie este indicat de McCarthy că băiatul este descendentul foștilor sclavi irlandezi, sclavi care au precedat importul de prizonieri din Africa. ↑
3. Un principiu fundamental în drept este că legea întotdeauna operează pentru viitor, niciodată retroactiv. Revoluția este una din puținele excepții ale principiului. Este infirmat principiul prin excepție? Dacă nu, atunci înseamnă că niciodată revoluția nu va putea fi legală, oricât de mult ar fi consacrată *a posteriori*. ↑
4. Nu ne referim doar la frontiere înțelese ca graniță. ↑
5. v. *On resistance to evil by force*. ↑
6. „War. The old values of peacetime no longer applied. On the haunted battlefields, they learnt cruelty, contempt for ordinary life, casual violence. Ungern was already brutal, but the war undoubtedly worsened him. There was always something fractured in him; the war just widened the breaches. It refined and affirmed his tendencies to violence, even legitimised them as heroic. In military-controlled territory on both sides he saw his dismissive attitude towards his inferiors confirmed, watched the rounding-up of the undesirable Jews and learnt that the civilian world existed merely to provide the resources for war.” (Palmer, 2004, p. 211) ↑
7. Veteran al Primului Război Mondial, care a scris un memoriu obscur și care, cumva, a ajuns în mâinile lui Evola. În ciuda văditei plăceri de a participa în război, a fost medaliat și apreciat de ceilalți ofițeri. Similar cu Sterneberg, ale cărui șarje cu divizia lui căzăcească erau descrise cu stupefacție ca fiind sinucigașe. Sterneberg nu a refuzat vreodată o misiune, se oferea voluntar și avea una dintre cele mai mari rate de mortalitate din toate trupele călare. Cu toate acestea, nu se remarca vreun fenomen. ↑
8. Text disponibil la adresa web: (https://docplayer.ro/205769806-Bhagavad-gita-cu-comentarii.html), accesat la 15 august 2022. ↑

BIBLIOGRAFIE

Bhagavad Gita, Editare și comentarii de Dr. Vladimir Atonov, Trad. Violeta Dorobat, text disponibil la adresa web: https://docplayer.ro/205769806-Bhagavad-gita-cu-comentarii.html, accesat la

15.07.2022.

Cicero, *For Aulus Caecina*, Trad. C. D. Yonge, 1856, text disponibil la adresa web: https://en.m.wikisource.org/wiki/For_Aulus_Caecina, accesat la 17.07.2022.

Evola, Julis, *Metaphysics of War*, Londra: Arktos Publishing, 2019.

Ilyin, Ivan, *On Resistance to Evil by Force*, Londra: Taxiarch Press, 2018.

McCarthy, Cormac, *Meridianul sângelui*, București: Editura Polirom, 2021.

Palmer, James, *The Bloody Baron, The Extraordinary Story of the Russian Nobleman Who Became the Last Khan of Mongolia*, New York: Basic Books, 2004.

Sheehan, Thomas, *The fascism of Julius Evola and Alain de Benoist,* John Hopkins Univeristy, vol. 48, 1981.

Imagine: engin akyurt; Sursa: Unsplash